

Explaining the Relationship Between Psychological Empowerment and the Resilience of Rural Residents Against COVID-19: (Case Study: the Kenvist Villages, Mashhad Township)

Bahram Imani ^{*1}, Tayebbeh Golriz ²

Associate Professor, Department of Urban & Rural Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

PhD Student in Rural Planning, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Received Date: 03 April 2025 Accepted Date: 16 July 2025

Abstract

Background and Objective: Empowering rural communities is a highly strategic approach to developing the full potential of society, enabling individuals and groups to become capable and resilient. In this context, maintaining resilience is an essential skill. Therefore, this study was conducted to investigate the relationship between psychological empowerment and the resilience of rural residents against COVID-19. The study area includes the villages of the Kanavist Rural District in Mashhad Township.

Methodology: The research is applied in terms of purpose and descriptive in terms of methodology. The study population consists of 4,712 individuals living in 11 villages of Kanavist, Mashhad Township. Using Cochran's formula, a sample of 302 individuals was selected through simple random sampling. The research method is based on a researcher-made questionnaire. The validity of the questionnaire was confirmed by university professors, and the composite reliability (CR) for all variables was above 0.7, indicating satisfactory internal consistency and reliability among the items.

Findings and Results: For data analysis, structural equation modeling (SEM) using PLS software and SPSS were employed. The results indicate a significant and positive relationship between self-determination and resilience (path coefficient = 0.476, $t = 2.857$), between meaningfulness and resilience (path coefficient = 0.319, $t = 3.964$), and between impact and resilience (path coefficient = 0.521, $t = 2.371$). However, no significant relationship was found between self-esteem, trust, and competence with resilience. Based on the analysis, practical recommendations have been provided.

Keywords: Psychological Empowerment, Rural Resilience, COVID-19, Kanavist Villages, Mashhad Township.

* Corresponding Author Email: Bahram_imani60@yahoo.com

Cite this article : Imani, B. and Gholriz, T. (2025). Explaining the Relationship Between Psychological Empowerment and the Resilience of Rural Residents Against COVID-19: (Case Study: the Kenvist Villages, Mashhad Township). Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS), 6(3), 328-344.

تبیین رابطه توانمندسازی روان‌شناختی پیرامون تاب‌آوری روستاییان در مقابل کووید ۱۹ (مطالعه موردی: روستاهای کنویست شهرستان مشهد)

بهرام ایمانی^{۱*}، طیه گل ریز^۲

۱. دانشیار، گروه برنامه ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده علوم اجتماعی، اردبیل، ایران.

۲. دانشجوی دکتری، جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، دانشکده علوم اجتماعی، اردبیل، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۵

چکیده

زمینه و هدف: توانمندسازی جامعه روستایی یک امری بسیار راهبردی برای ایجاد توسعه همه پتانسیل‌های موجود در جامعه است تا افراد به صورت فردی و گروهی توانمند شوند و برای رسیدن به این بخش از مهارت حفظ تاب‌آوری ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. لذا این تحقیق بر اساس ارتباط بین توانمندسازی روان‌شناختی پیرامون تاب‌آوری روستاییان در برابر کرونا انجام شده است. منطقه مورد مطالعه روستاهای دهستان کنویست شهرستان مشهد است.

روش‌شناسی: روش تحقیق از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی می‌باشد. جامعه مورد مطالعه شامل افراد موجود در ۱۱ روستای کنویست شهرستان مشهد به تعداد ۴۷۱۲ نفر و با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۰۲ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده می‌باشد. روش تحقیق بر اساس پرسشنامه محقق ساخته تنظیم شده است. روایی پرسشنامه توسط اساتید دانشگاه مورد تأیید می‌باشد؛ و همچنین ضریب پایایی ترکیبی (CR) برای تمامی متغیرها بیش از ۰/۷ می‌باشد که نشان‌دهنده ثبات و همبستگی درونی مطلوب بین آیتم‌هاست. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل معادلات ساختاری و نرم‌افزار پی ال اس (PLS) و نرم‌افزار (SPSS) استفاده گردیده است.

یافته‌ها و نتایج: نتایج حاکی از آن است که رابطه بین خود تعینی با تاب‌آوری با ضریب مسیر (۰/۴۷۶) و عدد معنی‌دار ۲/۸۵۷ و بین سطح معنی‌داری با تاب‌آوری با ضریب مسیر (۰/۳۱۹) و عدد معنی‌دار ۳/۹۶۴، بین اثرگذاری با تاب‌آوری با ضریب مسیر (۰/۵۲۱) و عدد معنی‌دار ۲/۳۷۱ رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. همچنین بین عزت نفس، اعتماد و شایستگی با تاب‌آوری رابطه مثبت و معنی‌داری وجود نداشت. در نهایت با توجه به تحلیل نتایج، پیشنهادهای کاربردی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: توانمندسازی روان‌شناختی، تاب‌آوری روستاییان، کووید ۱۹، روستاهای کنویست، شهرستان مشهد.

* نویسنده مسئول : Bahram_imani60@yahoo.com

ارجاع به این مقاله: ایمانی، بهرام و گلریز، طیه. (۱۴۰۴). تبیین رابطه توانمندسازی روان‌شناختی پیرامون تاب‌آوری روستاییان در مقابل کووید ۱۹ (مطالعه موردی: روستاهای کنویست شهرستان مشهد). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۶(۳)، ۳۴۴-۳۲۸.

مقدمه و بیان مسأله

اگرچه همه‌گیری کووید ۱۹ به‌طور گسترده بر سلامت روانی و جسمی افراد در سراسر جهان تأثیر گذاشته است؛ اما تحقیقات نشان می‌دهد که تاب‌آوری پاسخ منطقی در میان اکثریت جمعیت خواهد بود (ژانگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). همه‌گیری کووید ۱۹ بر تک‌تک عناصر زندگی تأثیر گذاشته نه‌تنها سلامت فرد را مستقیماً تغییر داده است بلکه تأثیرات روانی، اقتصادی، اجتماعی قابل توجهی نیز دارد (رحمن^۲ و همکاران، ۲۰۲۰).

در سال‌های اخیر به علت افزایش مخاطرات طبیعی مفهوم تاب‌آوری بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. تاب‌آوری مفهومی است که توضیح می‌دهد چگونه افراد با موقعیت‌هایی غیرمنتظره کنار می‌آیند (دانشوری نسب و همکاران، ۱۴۰۰). تاب‌آوری در سطوح مختلف می‌تواند برای افزایش بهبود و رشد برای کسانی که به‌شدت تحت تأثیر همه‌گیری کرونا قرار گرفته‌اند حیاتی باشد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۲). امروزه دولت‌ها برای کاهش اثرات بلایای طبیعی راهبردهای متنوعی را در پیش می‌گیرند که یکی از راهبردها توانمندسازی جامعه برای تاب‌آوری در برابر مخاطرات است (بدری و همکاران، ۱۳۹۲).

توانمندسازی روستایی به‌عنوان رویکردی جدید در توسعه پایدار روستایی با دیدی نظام‌مند و یکپارچه مطالعه می‌شود تا در سایه آن خود تعیینی تأثیر، شایستگی، معنی‌داری و اعتماد به‌عنوان موتور محرکه توانمندسازی در جامعه روستایی بروز کند (رکن‌الدین افتخاری و حیدری ساریان، ۱۳۹۶). توانمندسازی جامعه روستایی تلاشی است برای توسعه استقلال و رفاه جامعه از طریق افزایش دانش، نگرش، مهارت رفتار، توانایی‌ها و آگاهی‌ها. همچنین توانمندسازی جامعه روستایی با کمک در برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت بر توسعه روستا و مناطق روستایی انجام می‌شود و این توانمندسازی روستا را می‌توان به‌عنوان فرایند ارائه قدرت خواند (کاپانی^۳ و همکاران، ۲۰۲۴، ۹۸). ایده اصلی توانمندسازی به توانایی افراد به‌ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر و ضعیف اشاره دارد تا از قدرت یا توانایی برخوردار باشند (نور کاملاً^۴ و همکاران، ۲۰۲۳، ۲).

توانمندسازی در سه لایه بافت اجتماعی رخ می‌دهد که افراد، سازمان‌ها و جوامع را قادر می‌سازد تا بر امور خود تسلط پیدا کنند، در سطح فردی نظریه توانمندسازی به عوامل روان‌شناختی مربوط می‌شود که افراد به حل‌کننده مستقل تبدیل می‌شوند و از نظر روان‌شناختی توانمند هستند (داسنتوس^۵ و همکاران، ۲۰۲۴، ۳). توانمندسازی روان‌شناختی را می‌توان به‌عنوان یک حالت ذهنی توسعه‌یافته در طول زمان درک کرد که احتمالاً ادراکاتی را پرورش می‌دهد که شامل معنا، شایستگی، تعیین سرنوشت و تأثیر است (محمود و سعید، ۲۰۲۱).

توانمندی ابعاد مختلفی دارد که اکثر مطالعات در زمینه توانمندی روستاییان بر ابعاد اقتصادی آن تمرکز دارند، در صورتی‌که صاحب‌نظران معتقدند بعد روان‌شناختی اهمیت بیشتری دارد. به‌علاوه، در ایران در حوزه ابعاد روانی توانمندی مطالعات زیادی صورت نگرفته است؛ و مطالعات تجربی کمتری به بررسی تاب‌آوری و توانمندی روستایی و نقش آن در زندگی روستاییان پرداخته است؛ بنابراین در این پژوهش بر توانمندی روان‌شناختی و سه بعد شناختی آن یعنی شایستگی، توانایی انجام یک عمل خود تعیین‌گری، اقتدار و احساس آزادی عمل و تأثیر، توانایی اثرگذاری بر پیامدها تمرکز دارد. این ابعاد به افراد برای دستیابی به اهداف کاری خود کمک می‌کنند. همچنین، مطالعات میدانی محققان حاکی از آن است که در پی ایجاد بحران کرونا در روستاهای مرکزی مشهد خصوصاً روستاهای دهستان کنویست توانمندسازی با چالش‌های متعددی روبرو بوده است که می‌تواند بر توسعه و بهبود اقتصادی منطقه و همچنین تاب‌آوری ساکنان روستاها تأثیرگذار باشد.

دهستان کنویست در حومه غربی مشهد به‌عنوان یکی از مناطق روستایی نیمه‌برخوردار، در مواجهه با همه‌گیری کووید-۱۹، با

^۱. Zhang

^۲. Rahman

^۳. Cahyani

^۴. Nurkomala

^۵. Dossantos

چالش‌های متعددی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی مواجه شده است. این بحران نه تنها بر سلامت جسمی روستاییان تأثیرگذار بوده، بلکه ظرفیت روانی آنان برای مقابله با بحران‌ها را نیز تحت الشعاع قرار داده است. اگرچه تاب‌آوری به عنوان یک واکنش سازگاران در برابر بحران‌ها شناخته می‌شود، اما مؤلفه‌های اثرگذار بر آن به‌ویژه در جوامع روستایی کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در میان این مؤلفه‌ها، توانمندسازی روان‌شناختی به عنوان یکی از عوامل درونی و اثرگذار بر تاب‌آوری، می‌تواند نقش مؤثری در تقویت احساس شایستگی، خودتعیین‌گری و تأثیرگذاری افراد ایفا کند. با این حال، در مناطق روستایی مانند کنویست، به دلیل ضعف زیرساخت‌ها، کمبود منابع آموزشی، نبود فرصت‌های شغلی، فاصله از مرکز شهر و مهاجرت فزاینده نیروی جوان، این ابعاد روان‌شناختی کمتر پرورش یافته و توسعه یافته‌اند. شواهد حاکی از آن است که برنامه‌های توانمندسازی در این دهستان یا اجرا نشده‌اند یا با موانع ساختاری و محتوایی مواجه بوده‌اند. نبود سازوکارهای مشارکتی، دسترسی محدود به خدمات حمایتی و درمانی و نبود آموزش‌های مهارتی، مانع از شکل‌گیری حس خودکارآمدی و اقتدار در میان روستاییان شده است. در چنین شرایطی، بررسی رابطه بین توانمندسازی روان‌شناختی و تاب‌آوری روستاییان در برابر پیامدهای همه‌گیری کرونا، ضرورتی دوجندان می‌یابد.

بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که: چه رابطه‌ای بین ابعاد توانمندسازی روان‌شناختی (شایستگی، خودتعیین‌گری و تأثیرگذاری) با سطح تاب‌آوری روستاییان دهستان کنویست مشهود در برابر بحران کووید-۱۹ وجود دارد؟

مبانی نظری

بیماری کرونا ویروس ۲۰۱۹ یک بیماری ویروسی نوظهور است که توسط سندروم حاد تنفسی شدید کرونا ویروس ایجاد می‌شود (چانگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). جوامع مورد هدف بحران اگر از پیش آمادگی ذهنی و عملیاتی لازم را برای مقابله با بحران را داشته باشند بخش بزرگی از اغتشاشات و آسیب‌های ناشی از بحران کاهش خواهد یافت (چاره‌جو و ژاله، ۱۴۰۰). یکی از ابزارهای حیاتی، ارائه مداخلات روان‌شناختی به افرادی است که دچار حوادث آسیب‌زا شده‌اند یا تجربه کرده‌اند، مداخلات روان‌شناختی برای ارتقای تاب‌آوری و بهبودی بازماندگان بلایا از طریق کاهش فروپاشی ذهنی ضروری است. (کوشال شاه^۲ و همکاران، ۱۳۹۹). در این میان توانمندسازی جامعه روستایی بر اساس تجربه برخورد و مقابله با بلایا، مدیریت مخاطرات کاهش و بازیابی از بلایا یک مقابله سازگار جامعه است (رهاریانی^۳ و همکاران، ۲۰۲۴، ۱۷۵۳).

پژوهشگران توانمندسازی را در دو بعد ساختاری و روانی مورد مطالعه قرار می‌دهند در بعد ساختاری به افزایش شایستگی جهت استفاده از منابع و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها اشاره دارد و بعد روان‌شناختی به درک اعضا و خودکارآمدی برای دستیابی به فرایند توانمندسازی مؤثر است (ساریکس و کلایک^۴، ۲۰۲۴، ۲۹۱۸). توانمندسازی ممکن است به عنوان یک فرایند مشارکتی تعریف شود که از طریق آن افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها و جوامع کنترل بیشتری بر زندگی خود به دست می‌آورند. (پراتی و زانی^۵، ۱۳۹۲)؛

تحقیقات هیل^۶ و همکاران (۲۰۰۶) نشان داده است که معنای زندگی یک عامل مهمی برای سلامت روان و یک منبع روان‌شناختی مثبت امیدوارکننده برای حفظ یک سبک زندگی سالم در زمانه‌ی چالش‌برانگیز است. (ژانگ^۷ و همکاران، ۲۰۲۲). همچنین نویسندگان به ظرفیت یادگیری انطباق و بازیابی از عقب‌نشینی‌ها اشاره می‌کنند که آن را تاب‌آوری بعد نهایی توانمندسازی می‌نامند. بعد تاب‌آوری به‌خوبی ماهیت فرآیندی توانمندسازی و نیاز به برخورد سازنده با درگیری‌ها و عقب‌نشینی‌هایی را که می‌توان در این مسیر انتظار

1. Chang

2. Kaushal Shah

۳. Rahariyani

4. Sanköse & Çelik

۵. Prati&Zani

۶. Hil

7. Zhang

داشت را نشان می‌دهد (کریمان^۱ و همکاران، ۲۰۲۴، ۵).

تاب‌آوری (RS) توانایی فرد برای مقابله با تغییرات، زنده ماندن و افزایش دوباره به‌منظور بهبودی پس از مواجهه با یک موقعیت ناخوشایند است (سورتمان^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). تاب‌آوری استقامت، اتکا به خود، احساسات مثبت، خودکارآمدی، حل مسئله، اعتمادبه‌نفس، خودمختاری است (زیلنین و تارسی^۳، ۲۰۱۴). ستون‌های اصلی تاب‌آوری، آسیب‌پذیری و توانایی مقابله با موقعیت‌های نامایمات شدید است (زبانیوتو^۴، ۲۰۲۰).

جوامع روستایی تاب‌آور جنبه‌های یک اقتصاد محلی پایدار، احساس قوی تعلق، سرمایه اجتماعی، مشارکت در میان ساکنان و کیفیت محیط محلی را در برمی‌گیرد. تاب‌آوری اقتصادی جنبه‌های درآمد، اشتغال، دارایی‌های خانواده و پس‌انداز را در برمی‌گیرد. تاب‌آوری اجتماعی، احساس تعلق ایجادشده، تجربیات شخصی، کنش‌ها و باورهای فردی، تعاملات محلی، رفتار اجتماعی، کیفیت زندگی، احساس انسجام، خودکارآمدی و احساس هدف را شامل می‌شود (استینر^۵ و آرتون^۶، ۲۰۱۵). مؤلفه‌های کلیدی تاب‌آور جامعه تعامل یکپارچه بین ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی می‌باشد (وایت^۷، ۲۰۱۸). با توجه به آنچه شرح داده شد در تبیین رابطه توانمندسازی و تاب‌آوری همین بس که تاثیرمتقابل توانمندسازی و تاب‌آوری پیچیده و چندوجهی است و مفاهیم تاب‌آوری و توانمندسازی موجودیت‌های مستقلی نیستند و عمیقاً درهم‌تنیده‌اند و هر یک درک دیگری را غنی می‌کند (آلوکو^۸ و همکاران، ۲۰۲۴، ۳۰۹۰).

توانمندسازی روستایی به‌عنوان رویکردی جدید در توسعه پایدار روستایی با دیدی نظام‌مند و یکپارچه مطالعه می‌شود تا در سایه آن خود تعیینی تأثیر شایستگی معنی‌داری و اعتماد به‌عنوان موتور محرکه توانمندسازی در جامعه روستایی بروز کند. تجارب رهیافت توانمندسازی در تعدادی از کشورها موردتوجه قرار گرفت و تجربه کشور هند نشان داد که توانمندسازی از راه پذیرش خطر درک نیازهای روستاییان کشاورز و اعتماد کردن به افراد روستایی در اجرای کار به وجود می‌آید (رکن‌الدین افتخاری و حیدری ساربان، ۱۳۹۶). درمجموع ادبیات تاب‌آوری جامعه با هدف احیای روستایی و توانمندسازی در طول سال‌ها افزایش یافته است؛ و پژوهش‌های علمی حکایت از این دارد که ابعاد توانمندسازی روان‌شناختی همچون احساس بارزش بودن، اعتماد، معناداری، شایستگی، خود تعیینی بر میزان تاب‌آوری افراد در برابر بیماری‌ها، مخاطرات طبیعی و سوانح تأثیر به‌سزایی دارد. اگرچه مطالعات قبلی نشان داده‌اند که عوامل اقتصادی، اجتماعی و نهادی می‌توانند بر تاب‌آوری جوامع روستایی تأثیرگذار باشند، اما کمتر پژوهشی به‌طور اختصاصی بر نقش ابعاد روان‌شناختی توانمندسازی در تاب‌آوری فردی و اجتماعی در برابر بحران‌ها تمرکز کرده است. در سطح بین‌المللی نیز اکثر پژوهش‌ها یا به مسائل جنسیتی، فناوری یا ساختارهای نهادی پرداخته‌اند یا از نگاه کلان‌نگر به تاب‌آوری توجه داشته‌اند.

در این میان، پژوهش حاضر از چند جنبه دارای نوآوری است: تمرکز بر توانمندسازی روان‌شناختی در سطح فردی به‌عنوان محرک تاب‌آوری اجتماعی؛ بررسی سه مؤلفه کلیدی شناختی توانمندسازی یعنی شایستگی، خودتعیین‌گری و تأثیرگذاری؛ انجام مطالعه میدانی در دهستان کنویست مشهد به‌عنوان منطقه‌ای کمتر بررسی‌شده با ویژگی‌های خاص اقتصادی، اجتماعی و جغرافیایی؛ پرداختن به نقش عوامل درونی و ذهنی در افزایش مقاومت روانی و اجتماعی روستاییان در بحران کرونا. بنابراین، این پژوهش تلاشی است برای پر کردن خلأ موجود در ادبیات پژوهشی و ارائه بینشی تازه برای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و توسعه‌ای در جوامع روستایی، به‌ویژه در شرایط بحران و ناپایداری.

پیشینه پژوهش

1. Christmann
2. Suratman
3. Žilėnienė & Torres
4. Zabaniotou
5. Steiner
6. Atterton
7. Whyte
8. Aluko

مطالعات متعددی در زمینه رابطه بین توانمندسازی و تاب‌آوری در نواحی روستایی در دو بخش داخلی و خارجی انجام شده است که به شناخت چالش‌ها، فرصت‌های توسعه کمک کرده‌اند. برخی از مهم‌ترین مطالعات پیشین عبارت‌اند از: مولایی هنجین و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تبیین تاب‌آوری اجتماعی روستاهای گردشگر پذیر شهرستان رشت در برابر کووید ۱۹" نشان داد که میزان تاب‌آوری اجتماعی روستاهای گردشگر پذیر در برابر بیماری کووید ۱۹ کمتر از حد متوسط بود، به‌طوری‌که شاخص‌های (حس تعلق به مکان و مشارکت) به‌عنوان شاخص‌های تأثیرگذار تعیین شدند و شاخص‌های (آگاهی و اعتماد عمومی و نهادی) به‌عنوان شاخص‌های تأثیرپذیر تعیین شدند. همچنین نتایج پژوهش ابدالی و همکاران (۱۴۰۱) ارزیابی اثرات تنوع فعالیت‌های اقتصادی زنان روستایی بر تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی در برابر بیماری کرونا شهرستان نکا نشان داد که تنوع فعالیت‌های اقتصادی زنان با بتای ۰/۴۲۸ بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری خانوارهای کشاورز روستایی داشته است. همچنین متغیرهای تنوع فعالیت‌های اقتصادی زنان در بخش کشاورزی و غیر کشاورزی نیز به‌طور مستقیم برافزایش تاب‌آوری خانوارهای روستایی تأثیرگذار هستند.

بهمنی و نازک تبار (۱۴۰۰) نیز مقاله‌ای تحت عنوان بررسی تأثیر سرمایه‌های معیشتی بر بهبود تاب‌آوری روستائیان در همه‌گیری کرونا، تبیین نقش میانجی بهزیستی اجتماعی را انجام دادند و اظهار داشتند که سرمایه‌های معیشتی بر تاب‌آوری روستائیان در شرایط کرونا در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین، سرمایه معیشتی بر بهزیستی اجتماعی و بهزیستی اجتماعی بر بهبود تاب‌آوری روستائیان تأثیر معناداری دارد.

پژوهش میر لطفی و ملاشاهی (۱۳۹۷) نشان می‌دهد که توانمندسازی روان‌شناختی در تغییر الگوی معیشت رابطه معناداری دارد و ۲۰ درصد تغییرات توانمندسازی روان‌شناختی روستائیان در تغییر الگوی معیشت آن‌ها مؤثر است. همچنین مانتلر^۱ و همکاران (۲۰۲۴) در مقاله‌ای نشان می‌دهد که نتایج تاب‌آوری زنان روستا باهدف بقا یا شکوفایی و جنبه‌هایی از محیط آن‌ها و حمایت از زنان روستایی برای فروش تاب‌آوری در چارچوب توانمندسازی آن‌هاست.

در مقاله‌ای ایکس یانگ^۲ و همکاران (۲۰۲۴) به این باور رسیدند که نیاز به بهبود تاب‌آوری جامعه جهت افزایش توانایی، پیشگیری و حل‌وفصل خطرات مهم به‌طور فزاینده‌ای در تحقیقات به یک اجماع تبدیل شده است.

مقاله جادهاو^۳ و همکاران (۲۰۲۴) که بر نقش زنان کشاورز منطقه مراتودا می‌پردازد این مطالعه فرآیند چندوجهی تاب‌آوری و توانمندسازی زنان را توضیح می‌دهد و تاب‌آوری زنان کشاورز را در برابر بحران‌های ایجادشده را توانمندسازی آن‌ها منوط به دسترسی به نوآوری‌ها و مداخلات فنی و فن‌آوری می‌داند. همچنین در مقاله‌ای گارسیا^۴ (۲۰۲۴) به مشکلات مناطق روستایی در ایجاد تاب‌آوری در برابر بلایا و تضمین پایداری بلندمدت می‌پردازد و از رویکردی یکپارچه برای بازبانی بلایا حمایت می‌کند در مقاله‌ای لینا و تئو^۵ (۲۰۲۴) چگونگی توانمندسازی و ایجاد انعطاف‌پذیری در روستای تائو یائو را بررسی می‌کند تحقیقات نشان داد که نواحی روستایی به مناطق کشاورزی بازارمحور تبدیل‌شده‌اند که تحت سلطه پیشرفت فن‌آوری قرار دارند. همچنین نتایج تحقیق مریدی^۶ و همکاران (۲۰۲۴) نشان داد که تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری خانواده‌های کشاورز از طریق توانمندسازی زنان و جوانان و ظرفیت‌سازی کشاورزی میسر است. مطالعات نشان می‌دهند که وجود تاب‌آوری روان‌شناختی جهانی است و تاب‌آوری اثرات محافظتی بر وضعیت جسمی و روانی افراد در حال تجربه یا مواجهه با ناملایمات دارد. مداخله روان‌شناختی هدفمند اولیه، فعال و مؤثر ممکن است سلامت روان و مهارت‌های مقابله‌ای را در زمینه یک بیماری همه‌گیر در حال انجام و شاید برای سایر تغییرات محیطی بیرونی یا رویدادهای آسیب‌زا در آینده بهبود بخشد. از این رو مطالعات گذشته نشان می‌دهد که پژوهش‌های متعددی در رابطه با تاب‌آوری جوامع روستایی در

1. Mantler

2. Xiang

3. Jadhav

4. García

5. Lin & Tao

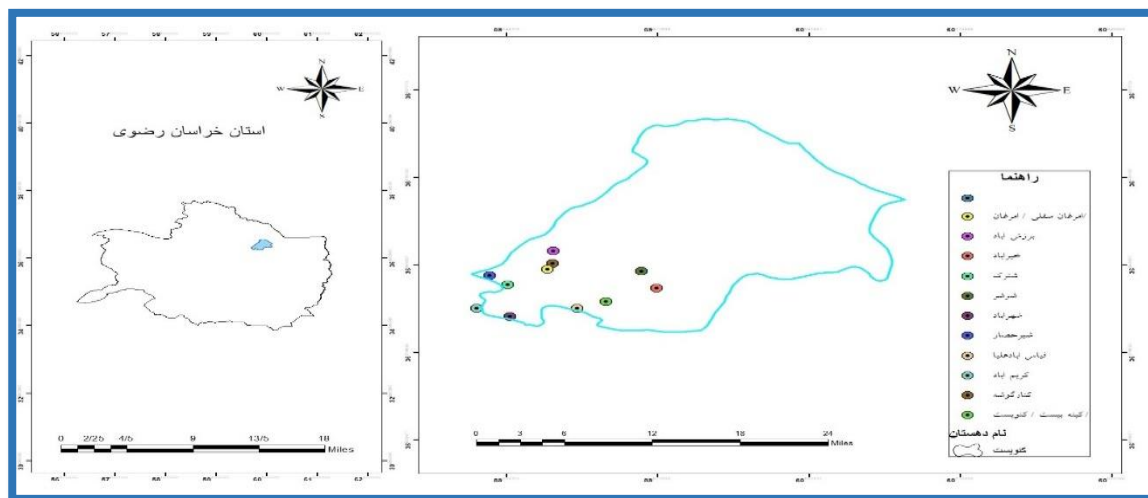
6. Muriithi

برابر همه‌گیری کرونا انجام شده‌اند؛ با این حال، اکثر این مطالعات عمدتاً بر ابعاد بیرونی تاب‌آوری مانند سرمایه‌های معیشتی، تنوع فعالیت‌های اقتصادی، مشارکت اجتماعی یا شاخص‌های محیطی و نهادی تمرکز داشته‌اند. این پژوهش با تمرکز بر رابطه روان‌شناسی فردی و تاب‌آوری اجتماعی در متن خاص روستاهای کنویست مشهد، ضمن تکمیل مطالعات قبلی، ابعاد ذهنی و روانی تاب‌آوری را برجسته کرده و می‌تواند مبنایی برای طراحی مداخلات روان‌شناختی مؤثر در جوامع روستایی در دوران بحران باشد.

موقعیت محدوده مورد مطالعه

دهستان کنویست در حاشیه شهر مشهد، استان خراسان رضوی واقع شده است. روستاهای مرکزی شهرستان مشهد شامل تبادکان، طوس، کارده، میان ولایت، کنویست و درزآب می‌باشند. دهستان کنویست متشکل از ۵۸ روستا است که از این میان، تنها ۳۴ روستا دارای سکنه بوده و ۲۴ روستا فاقد جمعیت می‌باشند. بر اساس آخرین آمار مرکز بهداشت دهستان، جمعیت کل این دهستان ۲۷۹۸۷ نفر گزارش شده است که از این تعداد، ۱۳۶۶۴ نفر زن و ۱۴۳۲۳ نفر مرد می‌باشند. همچنین، این جمعیت در قالب ۸۰۹۵ خانوار زندگی می‌کنند.

در مطالعه حاضر، به‌منظور انجام نمونه‌گیری، ۱۱ روستا به‌صورت تصادفی ساده از میان روستاهای دارای جمعیت انتخاب شده‌اند. این روستاها در مجموع شامل ۴۷۱۲ خانوار می‌باشند. شکل (۱) موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

شکل ۱: موقعیت محدوده مورد مطالعه، مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۴.

مواد و روش‌ها

جهت اندازه‌گیری شاخص‌های توانمندسازی روان‌شناختی پیرامون تاب‌آوری روستاییان در برابر کووید ۱۹ از پرسشنامه بسته یا محقق ساخته استفاده شده است؛ و پرسشنامه با توجه به جدول شماره (۲) در زمینه توانمندسازی روان‌شناختی از شاخص‌های معناداری، خود تعینی، شایستگی، عزت‌نفس، اعتماد و در زمینه تاب‌آوری ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تنظیم شده است؛ و برای تأیید روایی شاخص‌ها از دو روش پیشینه‌های مطالعاتی و نظرات اساتید دانشگاه استفاده گردید؛ همچنین مقادیر آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرهای مورد بررسی، در محدوده ۰/۷ تا ۰/۸۹ قرار دارند که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول تا عالی سازه‌ها است. همچنین، ضریب پایایی ترکیبی برای تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ بوده که تأییدی بر پایایی درونی مناسب پرسشنامه می‌باشد. پرسشنامه بر اساس جدول شماره (۲) تنظیم گردیده است سپس در نرم افزار (SPSS) کدگذاری شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل تمام خانوارهای ساکن روستایی دهستان کنویست بود که تعداد آن‌ها بر اساس آخرین آمار گزارش شده بالغ بر ۴۷۱۲ خانوار بود. دهستان کنویست شامل ۳۴ روستا است که از این تعداد ۱۱ روستا (روستاهای کنار گوشه، امرغان، قیاس آباد علیا، برزآب، شیر حصار،

شترک، کریم‌آباد، شهرآباد، کنه بیست، خیرآباد، شرشر) انتخاب شدند که در جدول شماره (۱) نمایش داده شده است. با استفاده از فرمول کوکران که در ذیل نمایش داده شده است تعداد ۳۰۲ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری، تصادفی ساده (به روش قرعه‌کشی) می‌باشد و جهت تحلیل داده‌ها از روش تحلیل معادلات ساختاری و نرم‌افزار پی ال اس نسخه ۳، (PLS) و نرم‌افزار (SPSS) و جهت تهیه نقشه از نرم‌افزار (ArcGIS) استفاده گردید.

$$N = (t^2/d^2 pq)/(1 + 1/N ((t^2 pq)/d^2 - 1)) = 302$$

$$T = 1/96 \quad d = .5 \quad p = .7 \quad q = .3 \quad N = 4712$$

جدول ۱. تعداد نمونه در روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام آبادی	خانوار	تعداد نمونه	ردیف	نام آبادی	خانوار	تعداد نمونه
۱	کنارگوشه	۶۸	۲۰	۷	کنویست	۱۰۸۲	۳۹
۲	خیرآباد	۲۰۸	۲۲	۸	شیرحصار	۲۶۰	۲۲
۳	امرغان سفلی	۴۷۲	۲۹	۹	شترک	۹۳۰	۳۷
۴	شرشر	۱۷۷	۲۲	۱۰	کریم‌آباد	۴۲۲	۲۹
۵	قیاس ابادعلیا	۶۳	۲۰	۱۱	شهرآباد	۶۳۲	۳۵
6	برزش آباد	۳۹۸	۲۷				

جدول ۲. ابعاد، شاخص، گویه‌های تحقیق

ابعاد	شاخص	گویه
توانمندسازی روان‌شناختی	خود تعیننی یا خودمختاری	میزان آزادی عمل جهت تصمیم‌گیری - احساس استقلال در فعالیت‌ها - ابتکار جهت انجام مسئولیت‌ها - داشتن انگیزه جهت کار داوطلبانه - شایستگی جهت انجام وظایف
	خودکارآمدی یا شایستگی	باور فرد به توانایی‌ها در رسیدن به موفقیت - میزان ریسک‌پذیری افراد برای انجام روش‌های جدید - میزان اطمینان به شایستگی افراد در انجام وظایف - میزان ارده و پشتکار - میزان اتکا به خود
	معناداری	اهمیت داشتن فعالیت - احساس مسئولیت برای انجام وظایف - تمایل به یادگیری روش‌های جدید - کنترل اتفاقات محیط اطراف - مطابق میل خود رفتار نمودن
	احساس موثر بودن و تأثیرگذاری	تأثیرپذیری بر تصمیم‌گیری در خانواده - میزان تأثیرگذاری بر سیاست‌ها و تصمیمات اخذ شده - میزان پذیرش نظرات دیگران - میزان تأثیر نظرات شما بر دیگران - باور داشتن به انجام کار خوب - میزان اثربخشی در روحیه دادن به بیماران
	عزت نفس	وابستگی به زندگی در روستا - احساس رضایت از زندگی در روستا - میزان امید و باور در روستا - مشارکت در طرح‌های عمرانی - تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا
تاب‌آوری	اعتماد	میزان صداقت - میزان موفقیت - اعتماد به مسئولین بهداشت - اعتماد به دوستان - اعتماد به اعضای شورا و دهیار
	اقتصادی	توانایی قرض دادن به دیگر روستاییان - میزان دارایی خارج از روستا - تحمل خسارت مادی - تلاش برای ایجاد نوآوری و خلاقیت

اجتماعی	میزان سازگاری اجتماعی- تمایل به برقراری ارتباط با دیگران- تمایل همکاری با نیروهای امدادی- تمایل شرکت در فعالیت‌های گروهی و جمعی
محیطی	میزان سازگاری فرد با محیط - کمک مالی افراد جهت کاهش تخریب محیط‌زیست - میزان حفاظت از محیط‌زیست در زمان بحران - میزان احساس امنیت-تمایل به ماندگاری در روستا
منابع	حیدری ساربان ۱۳۹۲، شیری و همکاران ۱۴۰۰، پایدار و ایزدی ۱۴۰۰، قاسمی و همکاران ۱۴۰۱، رضایی و همکاران ۱۳۹۸، قاسمی و همکاران، ۱۳۹۷، محمود و سعید (۲۰۲۱)، تام و همکاران (۲۰۲۱).

منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۴.

یافته‌ها

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل معادلات ساختاری و نرم‌افزار پی ال اس نسخه ۳ و نرم‌افزار (SPSS) استفاده گردید. نتایج توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی پاسخگویان در جدول ۳ نشان داده شده است. نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که ۷۲/۲ درصد مرد و ۲۷/۸ درصد زن بودند. از نظر وضعیت شغلی بیشترین فراوانی مربوط به شغل آزاد با ۳۰/۱ درصد بود. از نظر وضعیت سنی بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال بود و بیشترین فراوانی مربوط به تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم با ۶۹/۲ درصد بود.

جدول ۳. جدول فراوانی متغیرهای جمعیت شناختی

متغیر	وضعیت	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۸۴	۲۷/۸
	مرد	۲۱۸	۷۲/۲
شغل	بیکار	۱۹	۶/۳
	کارمند	۳۰	۹/۹
	خانه‌دار	۸۴	۲۷/۸
	کارگر	۲۲	۷/۳
	آزاد	۹۱	۳۰/۱
سن	کشاورز	۵۶	۱۸/۵
	۲۰-۳۰ سال	۱۴۸	۴۹
	۳۱-۴۰ سال	۱۱۷	۳۸/۷
	۴۱-۵۰ سال	۳۷	۱۲/۳
تحصیلات	دیپلم و زیر دیپلم	۲۰۹	۶۹/۲
	دیپلم	۷۱	۲۳/۵
	کارشناسی	۲۲	۷/۳

برای بررسی تأثیر مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر تاب‌آوری بیماری کرونا از معادلات ساختاری استفاده شد. همچنین بر اساس داده‌های به دست آمده از جدول (۴)، سطح توانمندسازی روان‌شناختی روستاییان در وضعیت نسبتاً مطلوبی

قرار دارد. میانگین کلی مؤلفه‌های این سازه (مانند شایستگی، خودتعیینی و سطح معنی‌داری) بین ۳/۶۱ تا ۴/۰۵ گزارش شده است که بیانگر این است که بسیاری از افراد احساس می‌کنند در تصمیم‌گیری‌ها اختیار دارند، توانمند هستند، و نقش خود را در مقابله با بحران‌ها معنادار می‌دانند.

با این حال، مؤلفه‌هایی مانند اعتماد (۳/۱۷) و عزت نفس (با انحراف معیار بالا) نشان می‌دهند که در سطح درونی و بین‌فردی، شکاف‌هایی وجود دارد. این شکاف‌ها می‌تواند نشان‌دهنده وجود نابرابری روانی و اجتماعی در درون روستاها باشد که بر قابلیت عمومی جامعه برای مقابله با بحران‌ها تأثیر منفی می‌گذارد. از سوی دیگر، شاخص‌های تاب‌آوری در سطح ضعیف‌تری قرار دارند. میانگین تاب‌آوری کلی (۳/۱۵) و به‌ویژه تاب‌آوری اجتماعی (۳/۲۷) نسبت به سایر مؤلفه‌ها پایین‌تر است. این یافته نشان می‌دهد که اگرچه افراد از نظر روان‌شناختی توانمند هستند، اما در سطح اجتماعی و ساختاری، فاقد پشتیبانی کافی برای مقابله مؤثر با بحران‌هایی مانند کووید-۱۹ هستند. می‌توان چنین نتیجه گرفت که توانمندسازی روان‌شناختی شرط لازم، اما نه کافی، برای افزایش تاب‌آوری روستاییان است. برای تحقق تاب‌آوری پایدار، لازم است که: اعتماد اجتماعی و نهادی در بین ساکنین تقویت شود. نظام‌های حمایتی محلی (مانند شوراهای روستایی، دهیاری‌ها، نهادهای مردمی) نقش فعال‌تری در ایجاد حس پیوستگی و حمایت ایفا کنند. توزیع منابع اقتصادی و خدمات اجتماعی عادلانه‌تر صورت گیرد تا شکاف موجود در تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی کاهش یابد.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار تاب‌آوری و توانمندسازی با مؤلفه‌هایش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
خودتعیینی	۳/۹۱	۰/۵۰۷
شایستگی	۴/۰۵	۰/۵۴۰
سطح معنی‌داری	۳/۸۷	۰/۵۴۵
اثرگذاری	۳/۶۱	۰/۵۵۷
اعتماد	۳/۱۷	۰/۴۳۵
عزت نفس	۳/۷۱	۰/۸۰۰
توانمندسازی روان‌شناختی	۳/۷۲	۰/۴۴۸
تاب‌آوری اقتصادی	۳/۶۸	۰/۸۳
تاب‌آوری اجتماعی	۳/۲۷	۰/۶۵
تاب‌آوری محیطی	۳/۴۹	۰/۵۴
تاب‌آوری	۳/۱۵	۰/۵۷۵

برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش، آزمون کلموگروف-اسمیرنوف اجرا شد. نتایج (جدول ۵) نشان داد که آماره آزمون برای متغیرهای خودتعیینی، شایستگی، سطح معنی‌داری، اثرگذاری، اعتماد، عزت نفس و تاب‌آوری در بازه ۰/۱۱۱ تا ۰/۱۹۷ قرار داشته و تمامی سطح معنی‌داری‌ها کمتر از ۰/۰۵ ($P < 0.05$) است. توجه به نتایج، توزیع داده‌های تمامی متغیرهای مورد بررسی نرمال نیست. بنابراین، در تحلیل‌های آماری باید از روش‌های ناپارامتری یا مدل‌هایی که به فرض نرمال بودن داده‌ها حساس نیستند، استفاده شود.

جدول ۵. نتایج نرمالیتی متغیرها

متغیر	آماره آزمون	معنی‌داری	نتیجه
خودتعیینی	۰/۱۹۶	۰/۰۰۰	نرمال نیست
شایستگی	۰/۱۷۳	۰/۰۰۰	نرمال نیست
سطح معنی‌داری	۰/۱۵۴	۰/۰۰۰	نرمال نیست
اثرگذاری	۰/۱۹۷	۰/۰۰۰	نرمال نیست
اعتماد	۰/۱۴۵	۰/۰۰۰	نرمال نیست
عزت‌نفس	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	نرمال نیست
تاب‌آوری	۰/۱۱۱	۰/۰۰۰	نرمال نیست

پایایی و اعتبار سازه‌ها

برای بررسی پایایی پرسشنامه، از دو شاخص آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی (CR) استفاده شد. نتایج جدول (۶) نشان داد که مقادیر آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرهای مورد بررسی، در محدوده ۰/۷ تا ۰/۸۹ قرار دارند که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول تا عالی سازه‌ها است. همچنین، ضریب پایایی ترکیبی برای تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ بوده که تاییدی بر پایایی درونی مناسب پرسشنامه می‌باشد. برای ارزیابی اعتبار همگرایی، میانگین واریانس استخراج شده (AVE) محاسبه شد که مقادیر آن برای تمام متغیرها بالاتر از ۰/۵ است. این امر نشان‌دهنده بارگذاری‌های خوب آیتم‌ها بر سازه مربوطه و اعتبار همگرایی مطلوب است. به طور خلاصه، نتایج تحلیل پایایی و اعتبارسنجی بیانگر این است که ابزار اندازه‌گیری از ثبات و قابلیت اعتماد مناسبی برخوردار بوده و می‌تواند به عنوان ابزاری معتبر در پژوهش حاضر استفاده شود. مقادیر آلفای کرونباخ برای تمام متغیرها بالاتر از ۰/۷ بوده که نشان‌دهنده پایایی درونی قابل قبول است. همچنین ضریب پایایی ترکیبی (CR) برای تمامی متغیرها بیش از ۰/۷ می‌باشد که نشان‌دهنده ثبات و همبستگی درونی مطلوب بین آیتم‌هاست.

بنابراین، می‌توان گفت ابزار مورد استفاده در این پژوهش از نظر پایایی و اعتبار سازه‌ها دارای شرایط مطلوب بوده و نتایج به دست آمده از آن قابل اتکا می‌باشد.

جدول ۶. نتایج پایایی و روایی همگرا مدل

متغیر	آلفای کرون باخ	ضریب پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)
خودتعیینی	۰/۷	۰/۷۲۹	۰/۵۵
شایستگی	۰/۷۴۴	۰/۷۵۹	۰/۵۲۵
سطح معنی‌داری	۰/۷۱۴	۰/۷۷۴	۰/۶۲۴
اثرگذاری	۰/۸۹۴	۰/۹۴۲	۰/۸۷۵
اعتماد	۰/۷۷۴	۰/۷۲۵	۰/۵۴۸
عزت‌نفس	۰/۷۶۵	۰/۷۴۲	۰/۶۷۸
تاب‌آوری	۰/۸۷۴	۰/۸۵۸	۰/۵۷۸

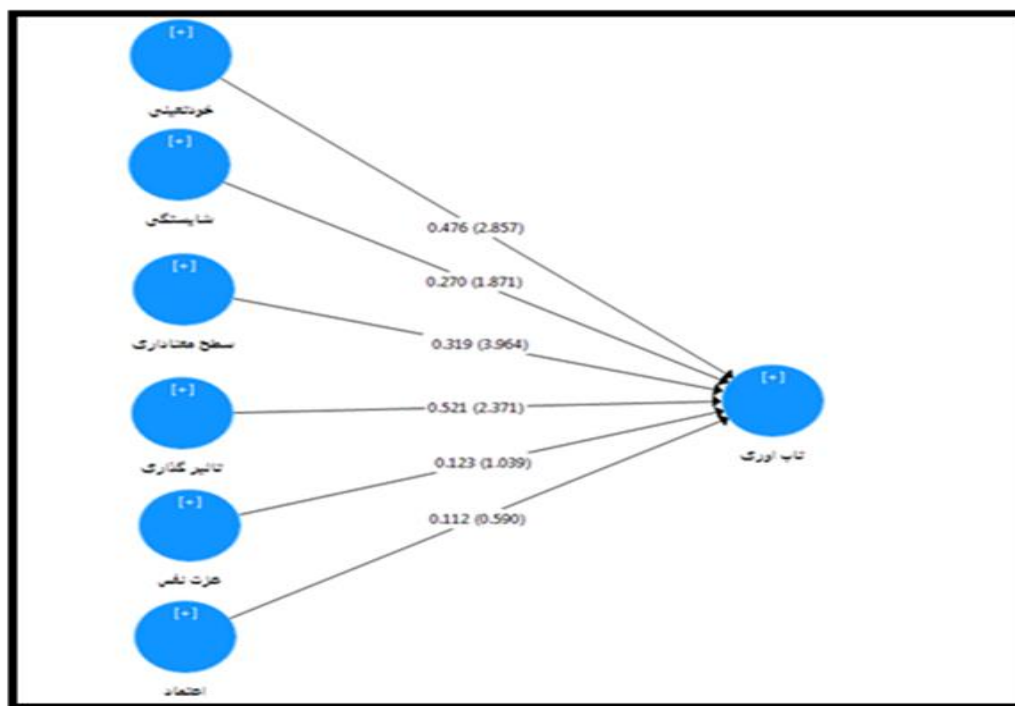
برای مناسب بودن مدل تحقیق از شاخص‌های ضریب تعیین استفاده شد چون مقدار آن بیشتر از ۰/۶۵ است بنابراین می‌توان گفت که مدل تحقیق برازش قوی دارد و متغیرهای تحقیق توانسته‌اند تغییرات مربوط به تاب‌آوری را تبیین نمایند. همچنین شاخص نیکویی برازش بیشتر از ۰/۳۶ است بنابراین مدل تحقیق از برازش قوی برخوردار است.

نتایج جدول (۷) نشان داده است که مقدار ضریب تعیین برای متغیر تاب‌آوری برابر با $0/763$ می‌باشد که نشان‌دهنده قدرت تبیین قوی مدل است. همچنین مقدار استیون - کیوزر برابر با $0/182$ بوده که در دامنه مطلوب (بین $0/15$ تا $0/36$) قرار دارد و از پیش‌بینی‌پذیری مناسب مدل حکایت دارد. در نهایت، مقدار شاخص نیگویی برازش برابر با $0/690$ به دست آمد که فراتر از سطح استاندارد $0/36$ است و برازش کلی مدل را تأیید می‌کند. این نتایج بیانگر کفایت و اعتبار مدل مفهومی پژوهش است. برای بررسی مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر تاب‌آوری مدل مفهومی پژوهش برازش داده شد.

جدول ۷. نتایج شاخص برازش مدل

شاخص	مقدار	نتیجه	معیار سنجش
ضریب تعیین (R^2)	$0/763$	قوی	$0/65 >$ قوی
استیون - کیوزر (Q^2)	$0/182$	متوسط	بین $0/15$ تا $0/36$
نیگویی برازش (GOF)	$0/690$	قوی	$0/36 >$ قوی

نتایج مدل مسیر شکل (۲) نشان داد که مؤلفه‌های اثرگذاری ($\beta=0.521$)، خودتعیینی ($\beta=0.476$) و سطح معنی‌داری ($\beta=0.319$) تأثیر مثبت و معناداری بر تاب‌آوری دارند ($t > 1.96$). این یافته حاکی از آن است که ابعاد مشارکتی و کنشگرانه توانمندسازی روان‌شناختی، نقش کلیدی در افزایش ظرفیت انطباق و پایداری روانی-اجتماعی روستاییان در برابر بحران‌هایی نظیر کووید-۱۹ دارند. در مقابل، مؤلفه‌هایی نظیر شایستگی، اعتماد و عزت‌نفس فاقد تأثیر معنادار بر تاب‌آوری بودند. این امر نشان می‌دهد که حتی اگر افراد از نظر ذهنی خود را شایسته بدانند، در نبود بسترهای مشارکتی و حس تأثیرگذاری واقعی، تاب‌آوری تقویت نمی‌شود. این نتایج بر اهمیت طراحی سیاست‌ها و مداخلاتی تأکید می‌کند که به افراد امکان مشارکت فعال در تصمیم‌گیری‌های محلی و تجربه «کنش معنادار» را بدهند.

شکل ۲. نتایج برازش مدل پژوهش در حالت ضرایب مسیر و معناداری

بر اساس نتایج مدل معادلات ساختاری جدول (۸)، تنها سه مؤلفه از شش مؤلفه توانمندسازی روان‌شناختی دارای تأثیر مستقیم و معنادار بر تاب‌آوری روستاییان هستند:

اثرگذاری: ($\beta = 0.521$) قوی‌ترین تأثیر را بر تاب‌آوری دارد. این یعنی هرچه افراد احساس کنند می‌توانند بر محیط و شرایط پیرامون خود تأثیر بگذارند، سطح تاب‌آوری‌شان بیشتر خواهد بود. خودتعیینی: ($\beta = 0.476$) نشان می‌دهد حس اختیار و استقلال در تصمیم‌گیری باعث می‌شود روستاییان در شرایط بحران مانند کووید-۱۹ مقاوم‌تر عمل کنند. سطح معنی‌داری: ($\beta = 0.319$) افرادی که باور دارند اقداماتشان در زندگی و جامعه دارای معنا و ارزش است، توان تاب‌آوری بیشتری از خود نشان داده‌اند. از سوی دیگر، سه مؤلفه دیگر اثر معناداری بر تاب‌آوری نداشتند:

شایستگی: ($\beta = 0.27, t < 1.96$) با وجود اهمیت روانی، به‌تنهایی نتوانسته تاب‌آوری را افزایش دهد. این موضوع می‌تواند ناشی از کمبود منابع یا فرصت‌های عملی برای به‌کارگیری شایستگی باشد که نیازمند بررسی‌های بیشتر است. اعتماد: ($\beta = 0.112$) پایین‌ترین مقدار t را دارد و بیانگر ضعف نقش اعتماد به عنوان عامل تاب‌آوری در این جامعه است. عزت نفس: ($\beta = 0.123$) نیز فاقد تأثیر معنادار است، که شاید به دلیل تفاوت‌های فردی شدید بین پاسخ‌دهندگان باشد. مدل نشان می‌دهد که تاب‌آوری روستاییان بیشتر تحت تأثیر مؤلفه‌هایی است که مرتبط با «کارکرد اجتماعی و نقش فعالانه در جامعه» هستند (اثرگذاری، خودتعیینی، سطح معنی‌داری)، نه صرفاً ویژگی‌های درونی (مانند عزت نفس یا اعتماد کلی). تاب‌آوری در این جامعه، حاصل توانمندی‌های روانی نیست که فقط به درک فرد از خود مربوط باشد، بلکه ناشی از میزان مشارکت مؤثر فرد در محیط و جامعه‌اش است. به بیان دیگر، حس «مؤثر بودن»، «آزادی عمل» و «معنادار بودن فعالیت‌ها» محرک اصلی برای مقاومت در برابر بحران‌هاست.

جدول ۸. نتایج ضرایب مسیر و معناداری روابط بین تاب‌آوری و مؤلفه‌های توانمندسازی

مسیر	ضریب مسیر	معناداری تی	نتیجه
خودتعیینی ← تاب‌آوری	۰/۴۷۶	۲/۸۵۷	تائید
شایستگی ← تاب‌آوری	۰/۲۷	۱/۸۷۱	رد
سطح معنی‌داری ← تاب‌آوری	۰/۳۱۹	۳/۹۶۴	تائید
اثرگذاری ← تاب‌آوری	۰/۵۲۱	۲/۳۷۱	تائید
اعتماد ← تاب‌آوری	۰/۱۱۲	۰/۵۹	رد
عزت نفس ← تاب‌آوری	۰/۱۲۳	۱/۰۳۹	رد

بحث و تحلیل

هدف تحقیق حاضر بررسی رابطه بین مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی با تاب‌آوری پیرامون بحران کرونا است. برای بررسی تأثیر مؤلفه‌های توانمندسازی روان‌شناختی بر تاب‌آوری بیماری کرونا از معادلات ساختاری استفاده شد. یافته‌ها نشان دادند که خودتعیینی، سطح معنی‌داری و اثرگذاری به‌طور معناداری با تاب‌آوری مرتبط هستند، در حالی که عزت‌نفس، اعتماد و شایستگی چنین رابطه‌ای نداشتند. این نتایج بر اهمیت تقویت احساس خودمختاری و معنا در افزایش تاب‌آوری تأکید می‌کند. از سوی دیگر، میانگین پایین اعتماد و تاب‌آوری اجتماعی نشان‌دهنده ضرورت توجه به نقش ساختارهای نهادی و شبکه‌های اجتماعی در ایجاد تاب‌آوری پایدار است. بنابراین، ارتقای توانمندسازی روان‌شناختی باید همراه با بهبود بسترهای نهادی و اجتماعی مورد توجه قرار گیرد. با توجه به محدودیت‌های پژوهش، تحقیقات آینده باید با نمونه‌های بزرگ‌تر و متنوع‌تر به بررسی ابعاد مختلف تاب‌آوری و توانمندسازی بپردازند تا راهکارهای جامع‌تری برای توسعه تاب‌آوری جامعه ارائه شود. نتایج تحلیل نشان داد که بین خودتعیینی با تاب‌آوری با ضریب مسیر (۰/۴۷۶) و عدد معنی‌دار ۲/۸۵۷، بین سطح معنی‌داری با تاب‌آوری با ضریب مسیر (۰/۳۱۹) و عدد معنی‌دار ۳/۹۶۴ و بین اثرگذاری با تاب‌آوری با ضریب مسیر (۰/۵۲۱) و عدد معنی‌دار ۲/۳۷۱ رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. نتایج این پژوهش با فرضیه چهارم تحقیق منطقی و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر داشتن تاب‌آوری بالا، افراد توانمندتر و از احساس تأثیرگذاری

بالاتری برخوردارترند، همسو می‌باشد و همچنین با پژوهش اکبری و همکاران (۱۳۹۹) مبنی بر آموزش تاب‌آوری در توانمندسازی روان‌شناختی کارکنان تأثیر دارد نیز همسو است. مطابق با نتایج این تحقیق بین عزت‌نفس، اعتماد و شایستگی با تاب‌آوری رابطه مثبت و معنی‌دار وجود نداشت که با نتایج تحقیقی شاه ولی و همکاران (۱۳۹۱) که نشان داد بین توانمندی روانی کشاورزان عضو تعاونی و غیر عضو تفاوت وجود دارد و مؤلفه‌های احساس شایستگی در انجام کارها و اعتماد به سایر کشاورزان و مسئولان با کشاورزان غیر عضو تفاوت معناداری دارد، همسو می‌باشد؛ اما با نتایج تحقیق حسینی و همکاران (۲۰۲۴) که ارتقای تاب‌آوری باعث افزایش عزت‌نفس و افزایش تعاملات می‌باشد همسو نمی‌باشد. نتایج حاصل از داده‌های تجربی حاکی از آن است که توانمندسازی روان‌شناختی، به‌ویژه در مؤلفه‌های شایستگی، خودتعیینی و سطح معنی‌داری، در سطح مطلوبی در بین روستاییان کنویست مشهود قرار دارد. این امر با نتایج مطالعات پیشین (مانند عبدالملکی، ۱۳۹۹؛ و کریمی و همکاران، ۱۴۰۱) که به نقش انگیزه و خودباوری در تاب‌آوری فردی اشاره داشتند، همخوان است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با این حال، میانگین پایین اعتماد (۳/۱۷) و تاب‌آوری اجتماعی (۳/۲۷) نشان می‌دهد که توانمندی فردی بدون شبکه‌های حمایتی و ساختارهای اعتمادساز، به تاب‌آوری جمعی منجر نمی‌شود. این یافته، لزوم بازنگری در سیاست‌های توسعه روستایی را مطرح می‌سازد؛ به‌طوری‌که تمرکز صرف بر آموزش یا تقویت مهارت‌های فردی بدون توجه به ظرفیت‌های نهادی، نابرابری‌ها را تشدید کرده و توان جوامع محلی برای مقابله با بحران‌های فراگیر مانند پاندمی‌ها را تضعیف خواهد کرد. بر این اساس، تقویت نظام‌های مشارکتی محلی، بازسازی اعتماد نهادی، و گسترش عدالت در دسترسی به منابع، باید به‌عنوان مکمل توانمندسازی روان‌شناختی در سیاست‌گذاری‌های آینده لحاظ شود. در خصوص ارتباط بین توانمندسازی و تاب‌آوری در این پژوهش توانمندسازی جامعه روستایی به‌عنوان یک فرایند عمومی در چهارچوب مجموعه روستا به نام استقلال روستا تعریف می‌شود. خودتعیینی به توانایی انتخاب اعمال خود و عمل در راستای ارزش‌های هویت شخصی اشاره دارد و ابعاد تأثیر و معنی‌داری افراد را در رسیدن به هدفشان متحد و بانگیزه می‌کند؛ و توانمندسازی را به‌عنوان فرایندی که از طریق آن بازیگران ظرفیت بسیج منابع را برای دستیابی به یک هدف به دست می‌آورند. درنهایت این پژوهش ارتباط معناداری را بین مؤلفه‌های خودتعیینی معنی‌داری و تأثیر و تاب‌آوری شناسایی نمود.

در نهایت، سیاست‌گذاران توسعه روستایی باید علاوه بر تقویت مهارت‌های فردی، به بازسازی اعتماد نهادی و ایجاد نظام‌های مشارکتی محلی توجه ویژه‌ای داشته باشند تا تاب‌آوری در سطح فردی و جمعی به‌صورت همزمان تقویت شود و جوامع روستایی آمادگی بهتری برای مقابله با بحران‌های آتی داشته باشند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که مؤلفه‌های مشارکتی و کنشگرانه توانمندسازی روان‌شناختی، به‌ویژه اثرگذاری، خودتعیینی و سطح معنی‌داری، نقش معنادار و قابل توجهی در ارتقاء تاب‌آوری روستاییان در برابر بحران‌هایی نظیر همه‌گیری کووید-۱۹ دارند. در مقابل، مؤلفه‌هایی چون شایستگی، عزت‌نفس و اعتماد که بیشتر به ویژگی‌های درونی و فردی محدود می‌شوند، تأثیر معناداری بر تاب‌آوری نداشتند. بر این اساس، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. بازنگری در سیاست‌های توسعه روستایی با تمرکز بر مشارکت فعال افراد در تصمیم‌گیری‌های محلی توصیه می‌شود نهادهای مسئول در توسعه روستایی به‌جای رویکردهای متمرکز و بالا به پایین، زمینه مشارکت واقعی و معنادار روستاییان در امور محلی را فراهم کنند تا افراد حس اثرگذاری، آزادی عمل و هدفمندی را در زندگی روزمره تجربه کنند.
۲. طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی و مداخلات روان‌شناختی با تأکید بر توانمندسازی کنشگرانه پیشنهاد می‌شود برنامه‌های آموزشی و کارگاه‌های روان‌شناختی در روستاها به‌گونه‌ای طراحی شوند که مهارت‌های خودتعیینی، تعیین هدف، مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی را تقویت کنند و از حالت صرفاً اطلاع‌رسانی یا مشاوره فردی فراتر روند.
۳. تقویت نهادهای مشارکتی محلی (نظیر شوراهای محلی، تعاونی‌ها و گروه‌های همیاری روستایی) نهادهای اجتماعی که در آن‌ها افراد نقش عملی در تصمیم‌سازی و اجرا دارند، می‌توانند بستر مناسبی برای تجربه حس اثرگذاری و افزایش تاب‌آوری اجتماعی باشند. حمایت مالی، آموزشی و قانونی از این نهادها ضروری است.

۴. توانمندسازی گروه‌های خاص مانند زنان و جوانان در فرایندهای توسعه روستایی با توجه به اینکه این گروه‌ها در معرض آسیب‌پذیری بیشتری هستند و هم‌زمان ظرفیت بالایی برای مشارکت دارند، ایجاد فضاهای تصمیم‌گیری، فرصت‌های شغلی و نقش‌آفرینی اجتماعی برای آن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است.
۵. توجه به مداخلات سلامت روان جامعه‌محور در مناطق روستایی پیشنهاد می‌شود خدمات سلامت روان در روستاها با رویکرد جامعه‌محور و مبتنی بر مشارکت فعال مردم طراحی شوند و تنها به درمان‌های بالینی محدود نباشند. این مداخلات می‌توانند از طریق خانه‌های بهداشت، تسهیل‌گران اجتماعی و مراکز آموزش فنی-حرفه‌ای اجرا شوند.
۶. پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده رابطه بین تجربه مشارکت اجتماعی (مانند مشارکت در شورا یا اجرای پروژه‌های محلی) با تاب‌آوری بررسی شود. همچنین، تأثیر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (سن، جنس، تحصیلات) بر ابعاد مختلف توانمندسازی روان‌شناختی و تاب‌آوری می‌تواند در تحقیقات آتی مدنظر قرار گیرد.

منابع و مأخذ

۱. ابدالی، یعقوب، رمضانی حاجی محله، عارفه و عادل، ۱۴۰۱، ارزیابی اثرات تنوع فعالیت‌های اقتصادی زنان روستایی بر تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی در برابر بیماری کرونا بخش مرکزی شهرستان نکا، دو فصلنامه مطالعات محیط انسان‌ساخت، دوره ۱، شماره ۲، ص ۱۶۸-۱۹۸
۲. اکبری، بهمن، مرامی، مهناز، ابوالقاسمی، عباس، ۱۳۹۸، مقایسه اثربخشی برنامه‌های آموزش هوش معنوی و تاب‌آوری بر توانمندسازی روان‌شناختی کارکنان، پژوهش‌نامه روان‌شناسی مثبت، سال پنجم، شماره چهارم، ۵۱-۶۴. <https://doi.org/10.22108/ppls.2020.119014.1804>
۳. بدری و همکاران، ۱۳۹۲، نقش مدیریت محلی در ارتقای تاب‌آوری مکانی در برابر بلایای طبیعی با تأکید بر سیلاب مطالعه موردی دو حوضه چشمه کیله ی شهرستان تنکابن و سردآبرود کلاردشت، دو فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت بحران، شماره ۳، ص ۳۹-۵۰.
۴. بهمنی، اکبر، نازکتبار، حسین، ۱۴۰۰، بررسی تأثیر سرمایه‌های معیشتی بر بهبود تاب‌آوری روستاییان در همه‌گیری کرونا، دو فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت بحران، سال ۱۰، ص ۱۱۵-۱۲۴.
۵. پایدار، ابودر، ایزدی، علی، ۱۴۰۰، تحلیل و بررسی عوامل مؤثر بر توانمندی روان‌شناختی زعفران کاران روستایی با توجه به راهبردهای مدیریت ریسک محور تولید دهستان رشتخوار، جغرافیا و مخاطرات محیطی، شماره ۳۷، ص ۱۸۳-۲۰۷. <https://doi.org/10.22067/geoh.2021.69085.1025>
۶. دانشوری نسب، عبدالحسین، مقصودی، سوده، صالحی، مریم، ۱۴۰۰، رابطه حمایت اجتماعی با تاب‌آوری اجتماعی زنان آسیب‌دیده از سیل مورد مطالعه شهرستان دلمان، فصلنامه مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، سال ۱۹، شماره ۲، ص ۷-۵۰. <https://doi.org/10.22051/jwsps.2021.35201.2430>
۷. شیرینی و همکاران، ۱۴۰۰، تأثیر ابعاد توانمندی روان‌شناختی بر رفتار کارآفرینانه در بین زنان روستایی الگویی برای ارتقای نقش زنان در توسعه اقتصادی، دوره ۱۹، شماره ۴، ص ۵۷۳-۵۹۳. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2021.320547.1007977>
۸. شاه ولی منصور، قیصری، حمیده، رضایی مقدم، کوروش، ۱۳۹۱، بررسی توانمندی روان‌شناختی اعضای تعاونی‌های تولید روستایی استان فارس، پژوهش‌های روستایی، سال ۳، شماره ۲، ص ۱-۲۰. <https://doi.org/10.22059/jrur.2012.25095>
۹. رکن‌الدین افشاری، عبدالرضا، حیدری ساریان، وکیل، ۱۳۹۶، توانمندسازی روستایی (اصول بنیادین، رهیافت‌ها، نظریه‌ها و تجارب) انتشارات تربیت مدرس، چاپ اول.
۱۰. رضایی و همکاران، ۱۳۹۸، تعیین‌کننده‌های توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی شهرستان مرودشت، روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، سال ۱۰، شماره ۳۷، ص ۹۷-۱۱۶.

۱۱. چاره‌جو، فرزین، ژاله، مسعود، ۱۴۰۰، سنجش و پهنه‌بندی میزان تاب‌آوری کالبدی محلات شهری در برابر زلزله نمونه مورد مطالعه منطقه ۱۲ تهران، دو فصلنامه پژوهش مدیریت بحران، شماره ۱۹، ص ۸۳-۹۹.
۱۲. حیدری ساربان، وکیل، ۱۳۹۲، نقش توانمندسازی روان‌شناختی بر تقویت کارآفرینی روستایی اردبیل، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۲۰، ص ۲۱۷-۲۳۷.
۱۳. قاسمی، مریم، علیزاده، لیدا، قندهاری، الهام، ۱۳۹۷، تدوین استراتژی‌های توانمندسازی روان‌شناختی زنان روستایی با استفاده از ابزارهای مدیریت استراتژیک *mpsQ-tows* زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۶، شماره ۱، ۷۹-۱۰۹.
۱۴. قاسمی، مهدی، بارسار، محمد، فلاحتی، لیلا، ۱۴۰۱، بررسی نقش متغیرهای روان‌شناختی بر توانمندی زنان روستایی در حفاظت از محیط‌زیست، پژوهش‌های محیط‌زیست، سال ۱۳، شماره ۲۶، ص ۳۳۵-۳۵۴. <https://doi.org/10.22034/eiap.2023.170002>
۱۵. منطقی، منوچهر، توکلی، غلام‌رضا، نظری، یونس، کاملی، علی‌رضا، ۱۳۹۵، نقش میانجی‌گری تاب‌آوری و توانمندسازی کارکنان در رابطه بین رهبری تحول‌آفرین و عملکرد نوآورانه، فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، سال پنجم، شماره ۱۱، ۲۲۱-۲۴۷.
۱۶. مولایی هاشجین، نصرالله، گنجیان، شیوا، بیگدلی، اتوسا، ۱۴۰۲، تبیین نقش تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در افزایش تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی روستاهای گردشگر پذیر شهرستان رشت در برابر بیماری کووید-۱۹، فصلنامه جغرافیا، دوره ۲۱، شماره ۷۹، ۱۲۴-۱۰۹.
17. Aluko, O. Adefeso, H. & Esther, F. (2024). Unveiling Strength: The Saga Of Resilience And Empowerment Among Women Entrepreneurs In Ipetu-Ijesha. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(4), 3087-3094.
18. Christmann, G. Sept, A. & Richter, R. (2024). Socially innovative initiatives in deprived rural areas of Germany, Ireland and Portugal: Exploring empowerment and impact on community development. *Societies*, 14(5), 58. <https://doi.org/10.3390/soc14050058>
19. Cahyani, E. D. Ardhanariswari, R. Murniati, T. & Amalia, S. D. (2024). The urgency of community empowerment amidst modernization to improve social and legal resilience. *Proceeding icma-sure*, 3(1), 94-107.
20. Chang, T. H. Chou, C. C. & Chang, L. Y. (2020). Effect of obesity and body mass index on coronavirus disease 2019 severity: a systematic review and meta-analysis. *Obesity Reviews*, 21(11), e13089,1-17. <https://doi.org/10.1111/obr.13089>.
21. Dos Santos, E. R. M. Pereira, L. N. Pinto, P. & Boley, B. B. (2024). Development and validation of the new resident empowerment through Tourism Scale: RETS 2.0. *Tourism Management*, 104, 104915. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2024.104915>.
22. García, I. (2024). Beyond Urban-Centered Responses: Overcoming Challenges to Build Disaster Resilience and Long-Term Sustainability in Rural Areas. *Sustainability*, 16(11), 4373.1-20. <https://doi.org/10.3390/su16114373>
23. Hosseini, E. Doaei, Z. S. Jamadi, A. & Yazdani, M. (2024). Examining the effect of resilience on job engagement with the mediation of psychological empowerment and job burnout. *Interdisciplinary Journal of Management Studies (Formerly known as Iranian Journal of Management Studies)*, 17(2), 475-490. <http://doi.org/10.22059/ijms.2023.349196.675404>.
24. Jadhav, R. Mukopadhyay, P. Chadha, D. Shaikh, N. Goe, K. Patil, U. ... & Puskur, R. (2024). Socio-technical innovation bundles for enhancing women's resilience and empowerment: A case study of Swayam Shikshan Prayog's women-led climate resilient farming.
25. Khan, A. R. Shabbir, L. R. & Rafique, M. (2024). The Triumph of Resilient Leadership: Unleashing Psychological Well-being with Self-Esteem and Job Autonomy. *Pakistan Journal*

- of Humanities and Social Sciences, 12(1), 665-677. <https://doi.org/10.52131/pjhss.2024.v12i1.2104>
26. Lin, J. & Tao, J. (2024). Digital resilience: A multiple case study of Taobao village in rural China. *Telematics and Informatics*, 86, 102072. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2023.102072>.
 27. Mantler, T. Shillington, K. J. Yates, J. Tryphonopoulos, P. Jackson, K. T. & Ford-Gilboe, M. (2024). Resilience is more than nature: An exploration of the conditions that nurture resilience among rural women who have experienced IPV. *Journal of family violence*, 39(2), 165-175.
 28. Mehmood, K. K. & Saeed, S. (2021). Exploring the nexus between Empowering Leadership and Work Engagement through Employee Resilience during times of Covid 19. *Sustainable Business and Society in Emerging Economies*, 3(3), 375-387.
 29. Mehmood, K. K. & Saeed, S. (2021). Exploring the nexus between Empowering Leadership and Work Engagement through Employee Resilience during times of Covid 19. *Sustainable Business and Society in Emerging Economies*, 3(3), 375-387.
 30. Nurkomala, N. Diswandi, D. & Fadliyanti, L. (2023). The role of community empowerment institutions for village development. *European Journal of Development Studies*, 3(3), 76-82. [https:// DOI: 10.24018/ejdevelop.2023.3.3.268](https://doi.org/10.24018/ejdevelop.2023.3.3.268).
 31. Prati, G. & Zani, B. (2013). The relationship between psychological empowerment and organizational identification. *Journal of Community Psychology*, 41(7), 851-866. [https:// DOI: 10.1002/jcop.21578](https://doi.org/10.1002/jcop.21578).
 32. Rahman, J. Muralidharan, A. Quazi, S. J. Saleem, H. & Khan, S. (2020). Neurological and psychological effects of coronavirus (COVID-19): an overview of the current era pandemic. *Cureus*, 12(6). [https:// DOI: 10.7759/cureus.8460](https://doi.org/10.7759/cureus.8460) 1-11.
 33. Rahariyani, L. D. Fadilah, N. & Badi'ah, A. (2024). Impact of Community Stress on Community Empowerment Processes in Preventing Daily Emergency in Volcanic Area. *Poltekita: Jurnal Ilmu Kesehatan*, 17(4), 1753-1758.
 34. Shah, K. Bedi, S. Onyeaka, H. Singh, R. & Chaudhari, G. (2020). The role of psychological first aid to support public mental health in the COVID-19 pandemic. *Cureus*, 12(6). [https:// DOI: 10.7759/cureus.8821](https://doi.org/10.7759/cureus.8821).
 35. Suratman, A. Suhartini, S. Palupi, M. Dihan, F. N. & Muhlison, M. B. (2021). The impact of psychological climate and self-resilience on employee performance during the COVID-19 Pandemic: An empirical study in Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(5), 1019-1029. [https:// doi:10.13106/jafeb.2021.vol8.no5.1019](https://doi.org/10.13106/jafeb.2021.vol8.no5.1019).
 36. Sarıköse, S. & Çelik, S. Ş. (2024). Structural and psychological empowerment among newly graduated nurses and related factors: a mixed methods study. *Journal of Advanced Nursing*, 80(7), 2917-2928. [https:// DOI: 10.1111/jan.16022](https://doi.org/10.1111/jan.16022).
 37. Tam, C. C. Sun, S. Yang, X. Li, X. Zhou, Y. & Shen, Z. (2021). Psychological distress among HIV healthcare providers during the COVID-19 pandemic in China: mediating roles of institutional support and resilience. *AIDS and Behavior*, 25(1), 9-17. <https://doi.org/10.1007/s10461-020-03068-w>.
 38. Whyte, K. (2018). Critical investigations of resilience: a brief introduction to indigenous environmental studies & sciences. *Daedalus*, 147(2), 136-147. [https:// doi:10.1162/DAED a 00497](https://doi.org/10.1162/DAED a 00497).
 39. Xiang, H. Heng, X. Zhai, B. & Yang, L. (2024). Digital and Culture: Towards More Resilient Urban Community Governance. *Land*, 13(6), 758.1-18.
 40. Zhang, N. Yang, S. & Jia, P. (2022). Cultivating resilience during the COVID-19 pandemic: A socioecological perspective. *Annual review of psychology*, 73, 575-598. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-030221 031857>.

41. Zabaniotou, A. (2020). A systemic approach to resilience and ecological sustainability during the COVID-19 pandemic: Human, societal, and ecological health as a system-wide emergent property in the Anthropocene. *Global transitions*, 2, 116-126.
<https://doi.org/10.1016/j.glt.2020.06.002>